

Människosynen och inkarnationens nödvändighet

Det finns en naiv syn på människan. Och en oförmåga och ovilja i dagens samhälle att samtala om den. Kanske därför att vi har svårt att samtidigt ha två perspektiv, dels att hävda människans okränkbara värde och värdighet utan att väja för hennes kluvenhet – dels att hon har en oanad potential såväl till det goda, till att bli ett helgon, som till det onda, till att bli en smådjävul.

Den kristna människosynen håller ihop dessa egenskaper. Den tvekar varken om att människan är Guds avbild eller om att hon är fallen. En oreflekterad människosyn som kopplar ihop människans värdighet med hennes moraliska, intellektuella eller produktiva värde, värjer sig för att inse hur djupt fallen hon är. Men människovärdet är inte beroende av människosynen. Även den mest destruktiva människa, den gängkriminelle, våldsutövaren eller den oanpassade har samma i Gud rotade värde som den skötsamma, meriterade och framgångsrika. Där är ingen skillnad.

Därför behöver vi tala om människosynen, om människan som god. Och ond. En naiv syn på människan som god riskerar att ge utrymme för hennes destruktivitet. Då sätts inte gränserna, och hennes karaktär dansar inte. Hon får inte redskap för att hennes samvete ska kunna växa, utan auktoritär och auktoritet riskerar att förväxlas. Det är sunt att avvisa ett auktoritärt samhälle, men ett samhälle utan auktoriteter är också osunt. Auktoriteter behövs – i skolan, politiken, vården och rättsväsendet. Kyrkan, som bekänner den som är alla auktoritetens auktoritet, den treenige Guden, vet detta.

Inte är detta ett muntert sätt att inleda en julledare på. Evangelisten Markus gör det bättre: »Här börjar glädjebudet om Jesus Kristus, Guds son». Ändå är det julens jubelton som aktualiserar människosynen. Inkarnationens realitet och nödvändighet blottar människan som beroende av läkning, försoning, frälsning.

Det har gått några sekler sedan den franske matematikern och mystikern Blaise Pascal (1632–1662) skrev i sina *Tänkar*, att inkarnationens under visar »hur djupt människans elände är genom att ange hur stort läkemedel som behövdes för henne».

Gud blev inte människa genom sin Son Jesus Kristus för att allt stod väl till. Sådant talade de falska profeterna om. Tvärtom kom Gud för att det inte stod – och inte står – väl till. »Människans elände» är bakgrundsmotivet till inkarnationen. Och då inte bara det elände som är hennes lidande, utsatthet och dödlighet, utan det som väller fram ur henne själv. Kristen tro har ett ord för detta: synd – ett marginaliserat begrepp i dagens kultur.

Att uppfatta människan som syndare ses som en negativ människosyn. Men det är en realistisk syn, som visar på hennes värdighet och identitet som medveten och moralisk varelse. Människan är ensam om att ha ett samvete för att kunna skilja mellan det moraliskt goda och det onda. Och handla därefter.

Om detta måste vi tala i dagens samhälle. Att tala om vad en människa är kapabel till riskerar att få svåra konsekvenser. Litteraturen vet detta. Där möter den komplexa människan. Hennes mörker utforskas ständigt som i Oscar Wildes *Dorian Grays porträtt* (1890) eller Jonathan Littells *De välvilliga* (2006). Gustave Flaubert beskrev människans inre mörker som »hjärtats latrin». I *Mörkrets hjärta* beskrev Joseph Conrad hur en man under onormala omständigheter i Afrikas inre kastar av sig sin normala moral med dess tabun och gränser.

Men även filmindustrin vet. Sällan skildrar filmen mänskliga relationer som okomplicerade, fridfulla och idylliska. Andra intryck dominerar. Ändå överträffar verkligheten dikten,

vilket soldaterna i USA:s 45:e division Thunderbird chockades av när de 1945 som första vittnen kom till Dachau.

Trots dessa vittnesbörd tigs det om människans kluvenhet. Inte heller dras nödvändiga konsekvenser för att sätta gränser och ge det uppväxande släktet redskap att hantera sina svåra sidor. För att säga det på ett annat sätt: Om inte samvetet tränas till att vilja det goda, så måste samhället ersätta det med någonting annat. Som övervakningskameror, identitetskontroller, avancerade lås- och kontrollsystem. Freud insåg, att utan gränser avslöjas människan »som en vild best, för vilken skonandet av det egna släktet är främmande».

Vad hindrar vårt samhälle från att dra konsekvenserna av dessa insikter. Är det Rousseau som övervintrat? Att all påverkan på ett barn är negativ? Att det nyfödda barnet är en tabula rasa, ett oskrivet neutralt blad som den vuxna generationen besudlar? I kölvattnet kom behaviorismen med dess negativa attityd till den mest självklara anknytningen av alla, den mellan barnet och dess föräldrar. Genom makarna Myrdal kom behaviorismen att präglade svensk familjepolitik under många decennier.

Media förmedlar bilden av en värld där lögnen älskas mer än sanningen, där hatet växer, motsättningarna djupnar och tillvaron tycks brista i fogarna. Den bilden är sann men den är inte hela sanningen. Det finns även motbilder av växande solidaritet och kamp för den goda världen. Men intrycket att vi är på väg mot en mörkare tid i mänsklighetens historia dominerar. En försummad människosyn bidrar till utvecklingen, att vi glömt att människan är incurvatus in se – inkrökt i sig själv.

Om detta måste kyrkan tala. Hon behöver försvara människans värde och värdighet utan att förneka hennes destruktiva sida. Hon, om någon, har ansvaret att förmedla en realistisk syn på människan. Kanske värjer sig kyrkan då hon så ofta anklagats för att skuldbelägga. Men kyrkan skuldbelägger inte. Skuld, som en följd av synden, tillhör de existentiella livsvillkoren. Enligt Chesterton är kyrkans enda empiriskt bevisbara dogm den om människans *original sin* – arvssynd.

Synd handlar om vår relation till Gud och förstås i bibeln som en destruktiv makt, en direkt aversion mot och upprorisk frigörelse från Gud. Den förbjudna frukten, den skyddande gränsen för att människan inte skulle missbruka sin frihet, åtråddes. Men den var och är förbjuden därför att den är dödlig, inte därför att Gud är ogin.

Detta är inkarnationens bakgrund. Jesus Kristus föddes inte in i en idyll, hur idylliskt det än kan vara kring ett nyfött barn. Vid krubban liksom vid varje barnsäng anar människan såväl sin sårbarhet som ansvaret för varandra. För Gud föddes in i en värld, där människan är sin egen varg. Tydligare kan det inte bli än under julnattens efterspel, då Herodes lät döda alla småpojkar i Betlehem.

Inkarnationen var och är livsnödvändig för oss. Att det folk som vandrar i mörkret får se ett stort ljus – ett ljus som inte är människan själv, inte hennes tekniska briljans, inte hennes förmåga att utforska tillvaron – utan det ljus som är Guds egen Son, Jesus Kristus. Det ljuset lyser inte av världen utan *för* världen och *i* världen.